
A *Híd* Kiadói Tanácsa ez év október 27-én megtartott ülésén dr. Juhász Géza írásos referátuma és Ács Károly szóbeli beszámolója alapján elemezte és értékelte a folyóirat tavalyi évfolyamát és idej főbb akcióit. A beszámolókat követő vitában megerősítést nyert az a szerkesztési koncepció, amely egyrészt biztosítani igyekszik a *Híd* egyetemes igényét, irodalmi jelenünk, szellemi mozgásaink, a jugoszláviai magyarság mind fokozottabb intellektuális-alkotó tevékenységének egésze iránt megnyilvánuló érdeklődését, következésképp minden tényleges érték, minden jó kezdeményezés és jelentős szellemi teljesítmény befogadására és serkentésére alkalmas nyíltságát (tehát nem szorítkozhat szűk, szorosan megformált, egységes profilú, csupán a *Hídnak* dolgozó munkatársi gárdára), másrészt pedig következetesen keresi és alakítja azt a sajátos helyet és szerepet, amelyet ez a folyóirat kulturális életünk észrevehetően differenciálódó közegében, a többi művelődési intézmény, lap, folyóirat stb. között reálisan elfoglalhat (tehát nem kell szükségképpen mindenesnek lennie: a *Híd*ba azok dolgoznak, akik ezt az orientációt elfogadják, s a *Híd* azoktól kér és vár kéziratot, akiknél ezt az orientációt biztosítva látja). A vitában érdekes és értékes megjegyzések hangzottak el az ún. értekező próza túlsúlyáról a *Híd* anyagában, a folyóirat közvetítő, híd-szerepéről az egyetemes magyar és a jugoszláv szellemi életben, a kritikai rovat egységes kritériumai kialakításának, a művelődési élet egyes területei arányosabb felölelésének szükségéről stb.

A Tanács végül kötelezte a szerkesztő bizottságot, hogy a vitában elhangzott nézetek, álláspontok figyelembevételével készítsen átfogó elemzést a folyóirat általános helyéről és szerepéről a jugoszláviai magyar szellemi életben, s azt a Kiadói Tanács soron következő kibővített ülésén megvitatja.

Az alábbiakban közöljük dr. Juhász Géza beszámolóját s a szerkesztőség kiegészítő kimutatásait a *Híd* XXXIV. évfolyamának szerzőiről és anyagának műfaji megoszlásáról.

jugoszláviai magyar szerzők a híd XXXIV. évfolyamában

Amint a címből is kitetszik, alábbiakban folyóiratunk 1970-es évfolyamának hazai magyar anyagával kívánunk foglalkozni, a jugoszláviai magyar írók, költők, tudósok, publicisták írásai fölött tartunk szemlét, s arra a kérdésre igyekszünk választ keresni, *milyen szerepet tölt be folyóiratunk az itteni magyar nyelvű alkotómunka, az irodalmi, tudományos és művészeti tevékenység előmozdításában, prezentálásában, illetőleg, hogyan tölti be ezt a szerepét.*

Kezdjük szemlénket az elmúlt évfolyam közleményeinek néhány számszerű, azaz mennyiségi mutatójával. Az anyag, amelyet vizsgálódásunk tárgyául választottunk, a megjelent tíz füzet terjedelmének kb. a 60%-át teszi ki, pontosabban az 1402 oldalból 896-ot, ideértve a mellékleteket is, míg a 149 szerzőnek mintegy 70%-a volt jugoszláviai magyar.

Ha abból indulunk ki, hogy — különösen az utóbbi másfél-két évtized során állandósult szerkesztői koncepció szerint — folyóiratunk csaknem egyformán fontos feladatának tekinti az itteni magyar nyelvű alkotó munkásság serkentését és olvasóinak rendszeres tájékoztatását az ország (más nyelvű) és a világ új, progresszív irodalmi, művészeti, tudományos törekvéseiről, akkor a hazai eredeti (magyar) és azt átvett anyag (eredeti és fordítás) közötti fenti arányt egészében megfelelőnek tekinthetjük, minthogy összhangban van az említett szerkesztői koncepcióval. Más kérdés azonban — s erre a továbbiakban még visszatérünk —, hogy egyes műfajokon belül, pl. a szépirodalmi műfajokban megfelelő-e a kétféle anyag aránya.

Noha, mint említettük, e vizsgálódások csupán a jugoszláviai magyar szerzők írásaira terjednek ki, mégis elkerülhetetlen legalább futólagos pillantást vetni e kétféle anyag válogatásában és elrendezésében érvényesülő szerkesztői elvre. Az elmúlt évfolyam két, különszámnak is tekinthető, tematikailag egységes füzete szinte önmagát kínálja fel ilyen elemzésre. A 4., úgynevezett Lenin-számbra gondolunk első helyen,

amelyben a hazai magyar szerzők (dr. Rehák László, Lőrincz Péter és Bálint István) mellett jugoszláv (Veljko Vlahović, Predrag Vranicki, Muhamed Filipović és Andrija Krešić), magyarországi (Lukács György, Huszár Tibor) és nem magyar külföldi (Ernst Fischer és Franz Marek) marxista tudósok tanulmányait olvashattuk Leninről és a leninizusról. A névsorra vetett egyetlen pillantás is meggyőz bennünket arról, hogy a válogatás korántsem volt a véletlen műve. Különösen világos ez, ha a külföldi szerzők jegyzékét vesszük közelebbről szemügyre. Ugyanílyen joggal említhetjük az 5. számot is, amely a regénypályázat jegyében állott. A regényekről szóló hazai kritikák és recenziók (Bori Imre, Bányai János, Bálint István, Herceg János, Juhász Géza, Tomán László és Varga Zoltán írásai), valamint a különmellékletben közölt regényrészletek mellett Sükösd Mihály: *A regény lehetőségei* c. elméleti írása és Branimir Donat: *Raport Árkádiából* (Néhány mai horvát regényről) c. tanulmánya található meg ebben a számban, amely szerencsésen egészíti ki a hazai anyagot.

Az anyag változatossága, sokfélesége szempontjából különösen figyelemreméltó a 9. szám, amelyben két hazai magyar szerző mellett két jugoszláv író művét találjuk fordításban; a mai magyar irodalom új jelenségeiről Pór Péter tudósít Beney Zsuzsa költészetének bemutatásával s egy versének közlésével, a nagyvilágból Marek Hlaško egy elbeszélése érkezett, míg a magyarországi cigányok költészetét — gazdag szemelvényanyaggal — Csányi László mutatja be; a különmelléklet végül az angol pop-költészetből ad izelítőt Kodolányi Gyula bevezetőjével és fordításában. Kétségtől imponáló szinkála ez, valóban a világ felé szélesre tárt ablakot példázza e szám, de mégsem hallgathatjuk el, hogy a külföldi és a más nyelvekről fordított anyag több mint kétszerese a hazai magyarnak; az oldalszámok aránya: 120:53! Még elgondolkodtatöbb arányokat kapunk, ha az itteni magyar írók szépirodalmi közleményeit külön vizsgáljuk és vetjük össze a folyóirat egyéb anyagával. A 121 oldalas 2. számban például mindössze három jugoszláviai magyar íróat találunk, akiknek az írásai összesen 18 (!) oldalt foglalnak el (Utasi Mária és Cs. Simon István versei, Tolnai Ottó: *Vörös szabókréta* c. rádiódramája). Ezen annál is inkább érdemes elgondolkodni, mert számos adat — mindenekelőtt az utóbbi évek kiadói produkciója — tanúskodik arról, hogy íróink alkotói lendülete és termékenysége valóban eddig sohasem tapasztalt méreteket öltött. Nem kétséges ugyanakkor, hogy a hazai magyar szépirodalom nincs jelen olyan súllyal, illetőleg terjedelemmel a folyóiratban, amint azt természetesnek tarthatnánk, tekintettel arra, hogy elsősorban mégiscsak jugoszláviai magyar irodalmi folyóiratként tartják számon a *Hidat* mindenütt. Ha ugyanis a hazai magyar szerzők írásain belül külön vizsgáljuk a szépirodalmi alkotások mennyiségét, azt találjuk, hogy azok a 896 oldalból alig 320-at foglalnak el, azaz nem egészen 40%-ot, a folyóirat egész terjedelmének meg a negyedénél is kevesebbet! Meddő kísérlet volna így kívülről találgatni, hogy vajon túlságosan szigorú mércéről, az íróknak a folyóirat iránti bizalmatlanságáról van-e szó, vagy része van ebben a rendszertelen megjelenésnek is, ami kedvét szegi íróinknak a *Hidban* való publikálástól. Úgy véljük mindenesetre, hogy a kérdés megérdemli a figyelmesebb vizsgálatot.

Hadd folytassuk ezért szemlénket a hazai magyar munkatársak jegy-

zékének áttekintésével. Az elmúlt évben összesen 48 jugoszláviai magyar szerző publikált a *Híd*-ban — összesen 108 alkalommal; az egyes írók jelentkezésének száma 1 és 10 között váltakozik. Ha a munkatársak szűkebb körét keressük, hogy megállapítsuk, kikre támaszkodik elsősorban a szerkesztő elképzeléseinek valóra váltásában, s mekkora ez a munkatársi gárda, akkor nyilván azok nevét kell felsorolnunk, akik 3-szor s ennél többször publikáltak. Íme: Bányai János (10), Varga Zoltán (9), Bori Imre (6), Brasnyó István és Tomán László (5), Burány Nándor, Bálint István, Herceg János és Dér Zoltán (4), Fülöp Gábor, Kopeczky László, Szűcs Imre, Rehák László (3). (Zárójelben a jelentkezések száma.) Ez — amint látható — mindössze 13 szerző. De ha ehhez még hozzáadjuk azt a 10 szerzőt, akik 2—2 ízben jelentkeztek, akkor sem mondhatjuk, hogy valami népes gárdára támaszkodik a folyóirat. Ez a 23-as szám különösen akkor tetszik kicsinynek, ha szem előtt tartjuk, hogy az utóbbi 25 év alatt több mint 70 itteni írónknak jelent meg önálló könyve, s természetes, hogy a folyóiratban kezdők vagy ritkábban publikálók (akiknek még nincs vagy talán sohasem is lesz önálló kötetük) is helyet kell, hogy kapjanak. Helyet is kapnak, hisz az elmúlt évfolyam 48 munkatársa közül 15-nek még nem jelent meg könyve. Ez ugyanakkor azt is jelenti, hogy az önálló kötettel rendelkező írónknak nem egészen a fele (33) sorolható a folyóirat munkatársai közé.

Van azonban a fenti 13-as listának, a 3—10-szeri jelentkezés alapján a törzsgárdába soroltak névsorának egy igen jellegzetes vonása: e szerzők nagyobb része nem szépíró, vagy ha igen, itt elsősorban nem szépirodalmi alkotásokkal szerepel. (Bányai János például az 5. szám különmellékletében megjelent regényrészletét kivéve csak tanulmányokat, kritikákat és könyvismertetőket közölt. Varga Zoltán, egyetlen elbeszélést kivéve, hasonlóképp. Burány csak könyvismertetőkkel, Dér Zoltán könyvismertetőkkel és irodalomtörténeti tárgyú írásokkal van jelen.) Ha ezek után s a fentiek alapján Bányait, Varga Zoltánt, Burány Nándort és Dér Zoltánt is kiemeljük a szépírók sorából, azt találjuk, hogy a 13 szerző közül csak 4 a szépíró (Brasnyó, Herceg, Fülöp és Kopeczky), vagyis 9-en mint elméletírók, kritikusok stb. szerepelnek. Az állandó munkatársi gárdát tehát nem a szépírók körében kell keresnünk.

Bizonyára nem a véletlen műve ez, hanem arról tanúskodik, hogy a folyóirat profilját, eszmei-esztétikai irányvonalát közvetlenebbül határozzák meg az elméletírók, kritikusok stb., mintsem a szépírók. Ez a tény azonban, s általában a hazai magyar szépirodalom viszonylag szerény helye a folyóiratban, néhány további nyugtalanító kérdés felvetését is indokoltá teszi. Valóban úgy volna, ahogyan főleg külföldi olvasók és szakemberek gyakran állítják, hogy az irodalomelmélet, az irodalomkritika és az irodalomtörténet területén jóval többet és színvonalasabbat produkált a jugoszláviai magyar szellemi élet, mint a szépirodalmi műfajokban? De akkor hogyan lehetséges, hogy gyakorló íróink állandóan a komoly, elmélyült kritikát hiányolják, panaszozzák, s tegyék hozzá, joggal, hisz mint később látni fogjuk, könyveik felét sem méltatja — nem komoly, elmélyült, de semmilyen kritikára sem a szakma, miközben gyakran negyed-ötödrendű külföldi kiadványokra is kiterjed a figyelme. Méltán vagyunk büszkéek rá, hogy például nálunk született meg (Bori Imre tollából) az egész magyar nyelvterületen legrangosabbnak, legátfogóbbnak elismert Kassák-tanulmány — hogy csak egyetlen

példát említsünk, noha hivatkozhatnánk a Németh László, Füst Milán, Nagy László, Juhász Ferenc stb. munkásságát felmérő munkákra is. Ezzel szemben Bányai János még a közelmúltban is arról írt, hogy „Ha valaki vállalkozik majd Szirmai Károly egész novellairódmának teljes igényű felmérésére...” — mert erre mind ez ideig nálunk nem vállalkozott senki. Nem szorul bizonyításra, hogy élő, különösen pedig halott klasszikusokkal foglalkozni jóval kényelmesebb, kevesebb kockázattal jár, mint a közvetlen közelünkben alakuló életművek állomásait nyomon követni, ahol számolni kell a félreismerések, tévedések lehetőségeivel is. Ugyanakkor az előbbi tevékenység az örvényesülés hasonlíthatatlanul nagyobb lehetőségét kínálja fel. Emellett néhány sajnálatos példa, egyes szerkesztőségek alig menthető magatartása saját kritikussal szemben nem egy hivatott kritikusnak kedvét szegte — átmeneitileg vagy tartósan —, s arra készítette, hogy felhagyjon ezzel a kevés sikerrel kecsegtető, de annál több kockázattal járó tevékenységgel. Ha azonban ilyen és hasonló okokból kritikussaink szívesen beszélnek is „másról”, kérdés, hogy mit tehet és kell tennie a Hídnak e helyzet megváltoztatásáért, mert nyilvánvaló, hogy nem maradhat tétlen. Ne feledjük ugyanis, hogy a jugoszláviai magyar irodalom ilyen szerény részesedése a folyóirat terjedelmében, s még szerényebb helye a tanulmányok, kritikák témájában, csak részben tanúskodik a világ felé való kitárulkozásáról, másrészt önnön értékeink lebecsülését, az íróink és műveik iránti bizalmatlanságot is jelentheti.

A hazai magyar szépirodalmi szövegek műfaji megoszlása általában a folyóirat természetes követelményeinek megfelelően alakult, amin az ún. rövid műfajok, a vers és kispróza túlsúlyát kell érteni. Ez azt jelenti, hogy a 25 ilyen közlemény közül 21 volt vers (13) és novella (8), míg 2 színmű (Tolnai, Gobby Fehér), egy recitativo (Deák) s egy csokornyiforizma (Bogdánfi). Ha azonban ide soroljuk az 5. számban közölt szemelvényeket a tíz regényből (pályaművek), akkor elmondhatjuk, hogy műfajilag igen változatos alkotások kerültek közlésre íróink tollából.

Ha valamit mégis hiányolhatunk itt, akkor az inkább a lassú reagálás irodalmi életünk kiemelkedő eseményeire, ami talán a megjelenés krónikus késedelmével függ össze. Az imént például az 1968. évi regény-pályázat termését emlí tettük. Tudvalevő, hogy a pályaművek közül az a tíz regény, amelyekből a folyóirat szemelvényeket közölt, még 1969-ben megjelent. (További kettő 1970-ben látott napvilágot, s ezekből nem is kaptak ízelítőt a folyóirat olvasói.) Ismeretes azonban, hogy az első pályázat óta már két újabb pályázat is lezárult, de ezekről a Híd semmilyen formában nem tájékoztatta olvasóit. Az ifjúsági regény-pályázatra benyújtott művek közül eddig 6 jelent meg (további 3 van sajtó alatt), s nyugodtan állíthatjuk, hogy irodalmunk és könyvkiadásunk történetében egyedülálló sikert értek el. E sikert pedig nemcsak azzal mérhetjük, hogy e 6 könyv 44 500-as összpéldányszámban jelent meg, ami 7400-as példányszámátlagot jelent, s ebből 18 000 került hazai piacra, tehát könyvenként átlagosan 3000 példány — noha ez is kivételes figyelmet érdemlő körülmény —, hanem még inkább azzal, hogy e pályázat eredményeként íróink, hogy úgy mondjuk, betörték az ifjúsági és gyermekirodalom sorozatába, s itt is egy csapásra túlsúlyra tettek szert. Noha ismeretes, hogy a könyvkiadás e szektorán tartott legtovább a fordítások hegemoniája egy régebbi „kisebbségi” kiadói politika

maradványaként. Kétségtelen tehát, hogy íróink nagy számban, figyelemreméltó sikerrel s komoly esztétikai színvonalon hódították meg maguknak az ifjúsági regény műfaját, az ifjú és gyermekolvasókat, aminek viszont irodalmunk további perspektívája, jövőendő olvasóközönségének kiformalása szempontjából van rendkívüli jelentősége. Az olyan átfogó és sokoldalú elemzésnek, amelyet az említett 5. szám a regény-pályázatról nyújtott, talán még nem jött el az ideje, tekintettel arra, hogy 3 pályamű megjelenése még várat magára (bár az 5. szám megjelenésekor is sajtó alatt volt még két pályamű!), mégis nehéz menteséget találni arra, hogy folyóiratunk egyetlen szó nélkül ment el egy ilyen irodalmi esemény mellett, mindmáig egyetlen írást sem szentelt neki. Érdemes volna talán elgondolkodni egy, a *Kilátó* gyakorlatához hasonló megoldáson, s az egyes pályázatokról esetleg a bíráló bizottság elnökének vagy valamelyik tagjának tollából rendszeresen összefoglaló értékelést adni, s legalább a díjnyertes pályaművekből szemelvényeket közölni.

... kell megemlíteni, hogy időközben már a színműpályázat is lezárult, a díjnyertes mű bemutatóján is rég túl vagyunk, de folyóiratunk egyetlen szóval sem reagált rá. Közölte ugyan Kopeczky László *Aida nem énekel* c. színművét (1971. 3. szám), eimulasztotta azonban feltüntetni, hogy a Forum 1970. évi színműpályázatára érkezett pályamű. Az volna ennek magyarázata, hogy csak Kopeczky küldte el s ajánlotta fel közlésre pályaművét a folyóiratnak? De hát ez talán csak nem lehet pályaművek esetében a közlés vagy nemközlés indoka?! Vagy Kopeczky pályaműve volna az egyetlen, amely a *Híd*-ban való közölhetőség kritériumának megfelel?

A hazai szépirodalmi anyag műfaji változatosságával kapcsolatban végül rá kell mutatnunk a regény hiányára. A pályaművekből közölt szemelvényeken kívül — ha emlékezetünk nem csal — Burány Nándor *Összeroppanása* óta (1967-ben közölte a folyóirat folytatásokban) nem olvashattunk sem sajtó alatt levő hazai regényekből előzetest, sem készülő regényt folytatásokban. Ugyanakkor fordításban két regényt is közölt a *Híd* (Mnačko: *Hogy izlik a hatalom*, 1969 és Aleksandar Tišma: *A barna lány nyomában*, 1970). Köztudott pedig, hogy regényben nem valami bőséges a termés irodalmunkban, s a pályázat óta még nem érkezett be új regény a kiadóba. A folytatásos közlés lehetősége talán némi serkentést jelenthetne íróink számára. S amint a pályázat is igazolja, ilyen serkentésre nagy szükség van nálunk a regénytermés fokozása érdekében.

A háború utáni időszakban, különösen pedig 1950 után több ízben is felmerült a *Híd* profiljának kérdése: maradjon-e továbbra is irodalmi, művészeti és társadalomtudományi folyóirat, vagy pedig alakuljon át irodalmi, kritikai folyóirattá, miután a két háború közt betöltött mozgalmi szerepe megszűnt. Nem volna meglepő, ha az újabb magyar nyelvű folyóiratok megindulásával és megerősödésével — gondolunk mindenekelőtt a közeljövőben meginduló társadalomtudományi folyóiraatra — ismét előtérbe kerülne ez a kérdés. Az eddigi viták azonban sorra elültek, s folyóiratunk váltakozó sikerrel igyekezett e háromarcúságát megtartani, ezt a hármas funkciót ellátni. Az elmúlt évfolyam pedig egyenesen arról tanúskodik, hogy ez az igyekezet valóban sikerrel járt, ami nemcsak a folyóirat tartalmának változatosságához járult hozzá,

hanem gyakran éppen a társadalmi kérdéseket fejtegető írások keltették a legnagyobb figyelmet. Mielőtt azonban ezekre rátérnénk, említsük meg, hogy az irodalmi tárgyú tanulmányokon kívül három képzőművészeti tárgyú tanulmányt olvashattunk, s ezek közül kető jugoszláviai magyar művész munkásságával (Ács József: *Baranyi Károly életműve*, Juhász Erzsébet: *Fehér és fekete* — Csernik Attila képvilága), míg a harmadik (Haulisch Lenke: *Öten a fiatal magyar képzőművészek közül*) a magyarországi képzőművészet új jelenségeiről tudósított. Sajnos, a jugoszláviai magyar zeneszerzőkről vagy előadóművészekről semmit nem olvashattunk folyóiratunkban, noha ismeretes, hogy néhány zeneszerzőnk már jelentős sikereket mondhat magáénak. Az egyetlen zenei tárgyú írás igen eredeti, bár kissé talán túlzottan elvont gondolatokat, eszmefuttatásokat közöl a zenéről általában, a zene lényegéről, s néhány jelenségről, történeti pillanatról (Dubravko Detoni: *Panopticum musicum*). Színművészetről, színjátszásról nem esett szó a *Híd* tárgyalt évfolyamában.

Külön kívánunk szólni az olyan írásokról, amelyek valamilyen visszhangot is keltettek, s ezt a folyóirat fel is fogta. Indokolja ezt a nálunk immár hagyományosnak tudott közöny, visszhangtalanság, a viták ritkasága, az irodalmunk és közéletünk, különösen pedig nemzetiségi problémáink iránti érdeklődés teljes, olykor már aggasztó hiánya. Erre a hagyományra látszik rációfolni Gerold László művelődés-szociológiai tanulmánya, a *Hatvan magyartanár* és „folytatása” a *Tanár vagy értelmiségi* c. írás, amelyre Tőke István válaszolt *Polémia a magyartanárokról és pedagógusainkról* címen. Kétségkívül Geroldé az érdem, hogy rátapintott egy jelentős, anyanyelvi művelődésünk szempontjából szinte döntő fontosságú kérdésre, de a folyóiraté, hogy helyet adott a vita továbbgyűrűzésének, Tőke István válaszcikkének, amelyet bizonyos értelemben a gyakorló pedagógusok jellemző ellenvéleményének tekinthetünk. Tekintettel azonban a kérdés fontosságára, az érintettek — pedagógusok, oktatásügyi vezetők, a kulturális és közélet felelősei — igen széles körére, korántsem tekinthetjük a vitát megnyugtatóan lezártnak ezzel az egyetlen reagálással. Ezért, úgy véljük, indokolt a kérdés: nem érdemelt volna-e meg ez a kérdés is egy különszámot vagy legalább egy különmellékletet, amelyben — akárcsak a pályaművek esetében — egyes felkérésre hozzászóltak volna a kérdéshez gyakorló pedagógusok, oktatásfejlesztő intézeti szakemberek, felelős kulturális és közéleti vezető személyiségek?

Dr. Rehák László és Mirnics Károly nemzetiségi kérdéseket taglaló írásai szintén több ízben váltottak ki vitákat — többször csak szóban, néha írásban is. Ha számba vesszük, hogy dr. Rehák és Mirnics két-két terjedelmesebb írásban, Varga László egy hosszabb tanulmány-részletben, Bozóki Antal pedig egy vitacikkben foglalkozott a jugoszláviai magyarság nemzetiségi kérdéseivel folyóiratunk 1970-es évfolyamában, akkor joggal állíthatjuk, hogy közíróinkat és politológusainkat élénken foglalkoztatja — a nemzetek közti viszonyok országos vitájával egyidőben s azzal összehangzóan — nemzetiségünk jelene és fejlődési perspektívája az öngazgatású szocialista társadalmi közösségben, hogy élénk figyelemmel kísérik a párt nemzetiségi politikájának gyakorlati érvényesülését, mind következetesebb megvalósulását, de az ingadozásokat, következtelenségeket is e politika realizálásában. Annál fontosabbnak

látszik ez, mert még a fülünkben cseng Illyés Gyula néhány évvel ez-
előtt elhangzott megjegyzése, miszerint „a nemzetiségek nem a saját
bajaikról, problémáikról beszélnek. Mintha egy befagyott tavon, a jégen
értekeznienek a jég alatt levő halakról”. Az irodalomra vonatkoztatva
ugyanezt nemrég Varga Zoltán ráeszmélése fejezte ki irodalmunk „haza-
találásának” szükségességére mint még íróink előtt álló feladatra. Sütő
András *Anyám könnyű álmot ígér* című könyvével kapcsolatban írta a
következőket: „irodalmunk ‚hazatalálása’, sajátos gondjaink-bajaik mű-
vészi megragadása lényegében még megoldásra váró feladat...” Ezt a
„lényegében”-t bizonyára úgy kell értenünk, hogy valami azért mégis
történt irodalmunkban is a hazatalálás irányában, mégpedig nem is csu-
pán az olyan viszonylag egyértelmű művekben, mint Burány *Összeroppa-
nása* és Deák *Légszomja*, hanem közvetett, áttételes módon a pályamű-
vek jeletős részében is. Közvetlen módon azonban, tehát társadalmtu-
dományi tanulmányokban, szociográfiai, szociológiai munkákban és
publicisztikában jóval szembeötlőbb ez a saját égető kérdéseinkhez,
mondhatnánk, nemzetiségünk létkérdéseire való közelítés.

Az 1970-es évfolyam egyes számainak ismertetése során nemegyszer
kellett megállapítani, hogy a folyóirat kritikusai többnyire „másról
beszélnek”, vagyis nem a mi irodalmunk kérdéseivel foglalkoznak, nem
a mi íróink könyveit ismertetik. Az egész évfolyam *Szemle* rovatának
áttekintése után még nagyobb nyomatékka! kell erre a jelenségre fi-
gyelmeztetni. A rovatban összesen 38 könyvről jelent meg ismertetés, s
ezek között mindössze 15 volt jugoszláviai magyar író alkotása. Ha csak
egy pillantást vetünk is az elmúlt évi könyvtermésre, azt találjuk, hogy
összesen 40 címszó jelent meg a Forum kiadásában, s ha nem számítjuk
is a politikai kiadványokat és a fordításokat (bár helyel-közzel ezekről
is jelenik meg ismertetés), még mindig több mint harminc hazai magyar
szépirodalmi alkotás marad. A *Szemle* rovat tehát e könyveknek alig
a felével foglalkozott. Nehéz szabadulni a gondolattól, hogy ebben a te-
kintetben folyóiratunk túlságosan a véletlenre hagyatkozik, a recenzen-
sek ötletére; mintha megelégedne azzal, amit a véletlen a recen-
zensek kezére játszik. Nyilván nem szorul bizonyításra, hogy kritika
vagy recenzió jelent meg néhány olyan — enyhén szólva — csekély ér-
tékű külföldi kiadványról is, amelynél értékesebb hazai maradt észre-
vétlen; mégsem annyira az ellen emelhető kifogás, ami megjelent, in-
kább amiatt, ami hiányzik e rovatból.

A saját íróink művein kívül pedig különösen hiányzik a romániai,
csehszlovákiai, nyugat-európai és Szovjetunió-beli magyar könyvek
rendszeres ismertetése. Sokszor és sok helyen elhangzott már — honi
irodalmi körökben csakúgy, mint a fenti országok magyar íróival való
találkozások során —, hogy a fenti országok magyar írói és irodalmi
között a két háború között sokkal szorosabb és elevenebb kapcsolat
létezett, mint a második világháború óta. Pedig nekünk erre aligha van
mentségünk. Ha ugyanis szem előtt tartjuk a könyvbehozatal viszony-
lagos szervezettségét és állandó jellegét, aminek eredményeként a mi
könyvesboltjaink gyakorlatilag minden Csehszlovákiában, Romá-
niában, Kárpát-Ukrajnában, sőt Nyugaton megjelent könyv jelen van,
s még nagyobb mennyiségben lehetne jelen, ha nagyobb érdeklődést
tudnánk kelteni iránta, akkor nyilvánvaló, hogy csak valamivel több
körültekintésre és tervszerűsége! volna szükség, hogy íróink és olva-

sóink egyaránt tájékozottabbak legyenek az egész magyar irodalom, az egész magyar nyelvű könyvtermés jelenségeiről. Úgy véljük, a *Híd* többet tehetne ennek érdekében, s a maga semmiképp sem lebecsülendő eszközeivel nagyobb mértékben hozzájárulhatna a mi irodalmunk s a környező országok magyar irodalma közötti kapcsolatok elmélyítéséhez. Nyilván szükségtelen volna ezt valamiféle irodalompolitikai érvekkel is nyomósítani, inkább csak arra a nagyon egyszerű gyakorlati körülményre figyelmeztetünk, hogy ha az említett irodalmakat közelebb hoznánk olvasóinkhoz, voltaképpen behozatalunkat növelnénk, amivel közvetve a mi irodalmunk érvényesülését mozdítanánk elő az illető országokban — lévén a kivitel közvetlen függvénye a behozatalnak.

Fejtegetéseink elején már rámutattunk, hogy a két alkalmi számban sikeresen realizálódott a tematikai egység; ugyanakkor a hazai magyar és az egyéb anyag gondos megválogatása és eggyésszerkesztése azt a tanulságot is sugallja, hogy igazán egységes, minden tekintetben homogén számot csakis gondos előzetes tervezés, a kívánt írások valamiféle „megrendelése” útján lehetséges összeállítani. Minden szám természetesen nem lehet ilyen, s bizonyos, hogy mind a Lenin-centenárium, mind a regénypályázat és a pályaművek viszonylag gyors egymásutánban történt megjelenése mintegy maga kínálkozott ilyen alkalmi számok összeállításához, de ebből azt a következtetést is levonhatjuk, hogy a fentihez hasonló alkalmakat, amelyeneket például a már állandósult pályázatok vagy fontosabb évfordulók, írói jubileumok jelentenek, mindenkor fel kellene használni legalább egy-egy különmelléklet összeállításához.

Az úgynevezett alkalmi számokban érvényesülő határozott szerkesztői elképzelések megvalósulásáról tanúskodnak a különmelléletek is. Hadd emlékeztessünk rá, hogy az elmúlt évben összesen öt különmelléklet jelent meg (az 1., 2., 5., 9. és a 10—11. számban), s ezek közül négy volt jugoszláviai magyar szerző műve. A regénypályázatnak szentelt 5. szám mellett — amelyben Bori Imre bevezetőivel és az ő válogatásában kaptunk szemelvényeket az új jugoszláviai magyar regényekből — még két nagyobb terjedelmű írás jelent meg különmelléklet formájában hazai tematikával: Tőke István *Mosolygó Tisza mente* c. néprajzi gyűjtése (1. szám) és Varga László *A jugoszláviai magyarság társadalmi-politikai helyzete* c. tanulmányának egy hosszabb fejezete. Úgy találjuk, hogy a különmelléklet igen megfelelő formának bizonyult olyan nagyobb terjedelmű munkák közlésére, amelyek már-már meghaladják a folyóiratban közölhető írások átlagos terjedelmét, ugyanakkor nem érik el a könyvnyi terjedelmet. Minthogy itt általában hosszabb lélegzetű tanulmányok kerülnek közlésre vagy egy-egy alkotó munkásságának részletesebb, viszonylag bőséges szemelvény-anyaggal való bemutatására kerül sor, esetleg egyéni szempontok szerint összeállított kisantológiák jelennek meg (korábban Bori és Végel közölt ilyeneket), ez a forma részben egy időszaki tudományos folyóirat funkcióját is elláthatja.

Végezetül, sajnos, vissza kell térnünk a már-már állandósuló kése-delmes megjelenésre is. Egyik múlt évi szám ismertetése kapcsán azt a feltevést kockáztattuk meg, hogy ennek oka bizonyára nem a kézirat-hiány, hanem talán a nyomdai munkálatok elhúzódása. Tudvalevő, hogy a szerkesztő két kettős szám (7—8. és 10—11.) kiadásával igyekezett segíteni e helyzeten, a jelek azonban arra mutatnak, hogy ez sem járt

eredménnyel, hisz 1971-ben még mindig teljes két hónapot tesz ki a késedelem. Úgy véljük, hogy mind az olvasók, előfizetők, mind a munkatársak bizalmát jelentősen lehetne növelni a pontosabb, rendszeresebb megjelenéssel. Nem kell ugyanis csodálkozni azon, ha az írók inkább a lapoknak adják át azt a kéziratot, amely valamennyire is időponthoz kapcsolódik, s kedvüket szegi, ha a januárban átadott kéziratukat valamikor márciusban vagy áprilisban látják viszont nyomtatásban.

Ezzel végére is értünk ennek a talán nagyon is csapongó szemlének, amelyben folyóiratunk egy évfolyama alapján megkíséreltünk kiragadni néhány fontosnak vélt kérdést az itteni magyar nyelvű alkotó munkásság és a *Híd* relációján, tudatában lévén, hogy e kérdések közül meglehetősen öletszerűen válogattunk, s mások természetszerűen más kérdéseket vélnek fontosaknak, s más következtetésekre is jutnának elemzésük során. Némely kérdések tisztázását azonban talán ez a — nem véletlenül egyéni szempontú — elemzés is előmozdíthatja a maga módján.

Juhász Géza

I.

A Híd XXXIV. évfolyamának szerzői

	Vers	Széppróza	Színmű	Ertekező próza	Összesen
Jug. magyar	14	20 (—3)	2 (—2)	21 (—3)	57 (—8)
Külf. magyar	6	1	—	11	18
Jugoszláv	6	4	1	8	19
Külföldi	11	1	—	2	14
Összesen	37	26 (—3)	3 (—2)	42 (—3)	108 (—8)

Megjegyzés: A zárójelben feltüntetett szám azokat a szerzőket jelzi, akik más műfajban is szerepeltek.

II

*A Híd anyagának műfaji megoszlása
(XXXIV. évfolyam)*

	Vers	Széppróza	Színmű	Ertekező próza	Összesen
Oldalszám	177	334	68	838	1417
Százalékarány	12,50%	23,60%	4,75%	59,15%	100%

III

Az értekező próza tematikai megoszlása

	Irodalom	Művészet, művelődés	Társadalom- tudomány	Összesen
Oldalszám	503	105	230	838
Százalékarány	60%	12,50%	27,50%	100%
A <i>Híd</i> egész anyagá- ban	35,50%	7,40%	16,25%	59,15%

IV

Az irodalmi értekezések tematikai megoszlása

	Oldalszám	Százalék- arány	Az értekező prózában	A <i>HID</i> egész anyagában
Jug. magyar irodalom	147	29,20%	17,55%	10,40%
Magy. irodalom	143	28,40%	17,20%	10,10%
Jug. irodalom	37	7,40%	4,40%	2,60%
Külf. irodalom	55	10,95%	6,50%	3,85%
Jug.—magyar iro- dalmi kapcsolatok	55	10,95%	6,50%	3,85%
Elméleti írás, esz- szé, irodalmi napló stb.	66	13,10%	7,85%	4,70%
Összesen	503	100%	60%	35,50%